

Oponentský posudek

Bc. Vendula Moszová, Demografický vývoj obyvatelstva na území města Litoměřic v letech 1700-1799. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2016, 83 stran.

Předložená práce se zabývá vývojem přirozené měny města Litoměřic v 18. století. V tomto ohledu se jedná o standardní téma, které však má svůj význam, neboť podobné sondy uskutečněné v různých regionech nám umožňují vytvořit si přesnější pohled na celkový vývoj historické populace. Z volby tématu vyplynulo i členění práce, kde kapitoly věnované analýze sňatečnosti, porodnosti, úmrtnosti a vývoji přirozené měny a počtu obyvatel doplňují úvodní pasáže, v nichž se autorka nastiňuje cíl práce, použitou metodu, rozbor pramenů a literatury a dále přibližuje i historii Litoměřic.

I když, jak jsem uvedla, vývoj přirozené měny bývá v rámci historicko-demografických studií poměrně častým námětem, je třeba konstatovat, že zpracování tohoto tématu je v podání Venduly Moszové velmi zdařilé. O důkladném přístupu autorky svědčí již poměrně rozsáhlý seznam použité literatury, s níž autorka skutečně pracovala. Tuto literaturu dokáže nejen relevantně zhodnotit, ale i adekvátně použít – např. ke srovnání dopadu analyzovaných jevů v různých regionech. Vysoce oceňuji i samotnou analýzu jednotlivých procesů přirozené měny. Autorka se neomezila na pouhý komentář shromážděných a vypočtených dat, jak bývá u studentských prací obvyklé, ale dokázala jednotlivé procesy posoudit v souvislostech, a to nejen v souvislostech demografických, ale též historických, neboť si je vědoma, že hodnocení populačního vývoje není možné odtrhnout od událostí, jimiž společnost v minulosti procházela. V jejím pojetí nejsou analýzy sňatečnosti, porodnosti a úmrtnosti izolovanými problematikami, ale jevy, které spolu úzce souvisí. Např. při hodnocení vývoje počtu sňatků si autorka všímá nejen počtu zemřelých v téže době, ale i věkového složení zemřelých, což jí umožňuje ukázat, že prudké zvýšení úmrtnosti nemusí mít nutně bezprostřední odraz ve snížení počtu sňatků, jestliže úmrtnost zasáhla především dětskou populaci. Ke zdařilému dojmu z práce přispívá i autorčina nadprůměrná stylistika – Vendula Moszová disponuje čtivým a téměř bezchybným jazykem, což napomáhá k přehlednosti a přesvědčivosti práce i jejích závěrů. Za obzvláště zajímavý výsledek její práce považuji zhodnocení vývoje podílu nemanželských dětí, který v Litoměřicích ukázal ve druhé polovině 18. století velmi zajímavou dynamiku, která je odrazem změněné společenské situace a faktické dekriminalizace mimomanželských sexuálních vztahů.

Přesto však nemohu pominout i několik připomínek. Pokud jde o formální stránku práce, postrádám seznam pramenů. I když autorka prameny uvádí a patřičně cituje v kapitole věnované jejich rozboru, přeci jen by celkový přehled použitých pramenů v závěru práce chybět neměl. Podobně by uživatelskému komfortu napomohl i seznam tabulek, grafů a vyobrazení. Určité drobné nedostatky shledávám ve zpracování některých obrázků (č. 11) nebo tabulek (č. 10), u nichž navíc číslování nesouhlasí s odkazem v textu. K obsahové stránce mám dvě připomínky. Na s. 62-63 se autorka věnuje průměrnému věku při úmrtí osob v jednotlivých desetiletích. Vzhledem k tomu, že nejde o analýzu toho, jakého věku se dožili lidé narození v určitém období, byla bych trochu opatrnější při hledání nějakého trendu ve vývoji průměrného úmrtního věku. Uvedená data totiž ukazují jasnou souvislost se složením zemřelých podle věku a v tomto duchu by měla být interpretována. Např. V l. 1750-59 patřil celkový průměrný úmrtní

věk mužů i žen k nejvyšším za celé sledované období. Zároveň však zemřelí 15+ umírali průměrně naopak nejdříve. V následujícím období tomu bylo naopak. Z tabulky 1 uvedené v příloze (bylo by lépe uvést údaje zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy) můžeme zjistit, že zatímco v l. 1750-59 byl podíl zemřelých dětí do 4 let 32 %, v letech 1760-69 došlo k jeho zvýšení na 52 %. Naopak lidé ve věku 65+ byli v 60. letech 18. století mezi zemřelými zastoupeni ve vyšším podílu (16 %) než v předchozím desetiletí (9 %). Průměrný věk zemřelých je tak značně citlivý na výskyt mortalitních krizí, a tak se domnívám, že by vyšší vypovídající hodnotu měla právě podrobnější analýza podílu zemřelých podle věku a pohlaví provedená pro jednotlivá desetiletí.

Druhá připomínka se týká odhadu počtu obyvatel. Autorka jej provedla jednak na základě hrubých měr sňatečnosti a porodnosti a jednak metodou zpětné projekce, k níž si zvolila údaj o počtu obyvatel uváděný v práci J. Schallera. Je škoda, že V. Moszová tento údaj nekonfrontovala s dalším vývojem v 19. století, k němuž máme již více podkladů (práce J. G. Sommera, F. Palackého). Autorka poměrně přesvědčivě ukázala, že až na krátké období 50.-60. let 18. století, kdy dochází k populačnímu růstu, počet obyvatel Litoměřic spíše stagnoval. Přesto však vykládá zvýšení počtu porodů a sňatků, k němuž dochází po roce 1777, jako důsledek rostoucího počtu obyvatel (s. 36, 49).

Uvedené připomínky jsou však spíše impulsem k zamyšlení a nemění nic na tom, že předloženou práci celkově hodnotím jako nadprůměrnou a plně ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 24. 5. 2016

doc. PhDr. Alice Velková, Ph.D.